

skemu napredku na duševnem in stvarnem polji, da v njenih mladih sercih gojí pravo ljubezen do domovine, da jo varuje in odvräča od vsega, kar bi jej bilo na njeno dušno ali telesno škodo, ter jo tako pripelje do krepostnega, poštenega in značajnega življenja. To je in mora biti cilj našemu listu.

Vsak, kedor je pravi prijatelj slovenske mladosti in se spominja svojih detinskih let, prepričan je gotovo ne samo o koristi, temveč tudi o neobhodnej potrebi našega lista. Nadejamo se torej, da nas bodo prijatelji slovenske mladosti radi podpirali duševno in materijalno. Posebno pa prosimo vse naše čestite gg. duhovnike in učitelje, da bi „Vertec“ v svojih krogih po mogočosti razširjevali.

Bog z nami in njegova pomoč!

Uredništvo Verteca.

Ognjena kroglja.

(Povest.)

Oče Novak je bil moder in priden gospodar. Od ranega jutra do poznega večera delal in komaril je okrog svoje hiše, ter si takó pridobil lepo premoženje. Njegova kmetija je bila v izgled vsem njegovim sosedom. On ni postopal in posedal po kerčmah, ampak marljivo in veselo je prijel za vsako delo, dobro vedé, da le pridenost, pobožno in veselo sercé donaša srečo in blagoslov božji v hišo. Njegov vsakdanji prigovor je bil: „Moli in delaj!“ Zató je pa tudi svoje posle k delu in bogoljubnemu življenju priganjal. Večkrat jim je dejal: „Pobožni in delavni posli so velika sreča pri hiši; oni ne gledajo toliko na plačilo, kolikor na svoje delo, katero kaže njih telesno in dušno vrednost; kakoršno delo, takošen delavec. Pobožen in priden delavec je zdrav na duši in telesu, je zvest svojemu gospodarju in vsi dobri ljudje ga imajo radi.“ — Novakovi posli so pa tudi čestili svojega gospodarja in niso delali njegovej hiši nikakove sramote. Takó je bilo pri Novaku in blagoslov božji se je kazal pri vsem njegovem premoženju.

Tudi Novakovka je bila verla gospodinja. Ves dan se je sukala in veršela po hiši in kuhinji, pospravljala je in devala vsako reč na svoje mesto, da je bilo vse lepo in snažno. Otrok Novakovi niso imeli razen Jelice, ki je bila ravno osem let stara, in največje veselje svojih skerbnih staršev. To se vé, da bi bil oče Novak rad imel sina, kateremu bi po svojej smerti zapustil lepo svojo imovino, ali Bog ni hotel uslišati goreče molitve skerbnega Novaka in gorkih prošenj njegove dobre sopruge; zató pa je mati toliko bolj ljubila edino hčérico, za katere srečo sta delala oče in mati, da jej pripravita srečno in veselo prihodnost. Da si ravno še majhna, vendar je Jelica materi že pri marsikaterem delu pomagala. Stari Jakob, ki je že več let služil v Novakovej hiši, napravil jej je iz mehkega lesá prav lično preslico in lepo, kakor sneg belo vretence, mati jej je dala hodne kodelje in Jelici je derséla tenka in dobro sesukana nitka izpod nežnih njenih perstkov, da je bilo le veselje jo gledati. Tudi

v šolo je hodila Jelica in se prav marljivo učila. Pač so se smeli njeni dobri starši zanašati, da bode njih hčerka enkrat umna in dobra gospodinja.

Nekega lepega poletnega dné se odpravi oče Novak kmalu po zajuterku sè svojim hlapcem Jakobom v bližnjo bukovje, da bi nasekala derv za kurjavo in poiskala pripravnih kolov za ograjo pri vertu. Mati jima je naložila v torbo sira in pogače, da bosta imela za kosilo, kajti pred večerjo ju tako ne bode domóv.

Jakob priravna voz, upreže vóla in kmalu sta bila v lepem bukovem gozdu. Lep dan je bil, nobene sapice ni bilo od nikoder, višnjevo nebó je bilo čisto kakor ribje okó. Oče Novak in Jakob se spravita na delo ter sečeta mlado préklovje, da si večkrat z rokavom pot z vročega čela obrišeta. Ko sta nekaj časa tako sekala, slišita naenkrat iz obližja nekak otročji jok. Obá se radovedno ozirata in vlečeta na uhó, kaj bi to bilo. In lej! tam le iz dupla starikave bukve prikobaca ubog deček, ki je bil komaj kacih 10 let star. Razoglav in prav slabo oblečen zakrival si je z rokama obraz in prav milo jokal. Osupnjeno ga gledata oče Novak in Jakob. Ko se jima deček približa, vprašata ga obedva naenkrat: „Za božjo voljo! od kod pa si in kaj delaš tukaj tako zgodaj. Vidi se ti, da si tukaj v gozdu prenočil.“ — O dobra človeka, lepo vas prosim, usmilita se uboge sirote, ki nima niti očeta niti matere, in vzemita me pod svojo streho, vsaj hočem biti prav priden in Bog vama bode stotero povernil, kar bosta storila dobrega meni ubogemu dečku. Lačen sem tudi, da se Bogu usmili, denes bode že drugi dan od kar nisem nič jedel. Če imata kako skorjico kruha, prav lepo vaju prosim, pomolita mi jo, prav hvaležen vama bom, in pokazati vama hočem veliko grudo železa, ki je necoj po noči padla iz jasnega neba doli na zemljo.“ Oče Novak in Jakob ne vesta kaj bi rekla na vse to. Nenadna dečkova prikazen zdela se jima je čudna, in lehkoverni Jakob je že natihoma dejal „bodí Bog z nami in sveti križ božji?“ Ali deček ne jenja prositi za skorjico kruha ter pravi, da jima bode povedal vse, kako je z njim in kaj dela tukaj v gozdu. — Novak vzame torbico, izvleče pšenični kolač in odreže prav velik kos, ki ga pomolí lačnemu dečku. Tudi košček sira mu dá. „Bog vama poverni stotero“ reče deček, vsede se na bližnji panj ter z največjo slastjó otepa kolač in prav počasi pri-grizuje košček sira, bojé se, da mu ga prehitro ne zmanjka. Hlapec Jakob postane zdaj serčnejši, nasmeje se očetu Novaku in mu reče po tihoma: „Le poglejte, kako zal deček; res je škoda, da je ubožček, z njega bi se dalo kaj koristnega narediti.“ Potem se oberne k dečku, pogleda ga ostro in pravi: „Nù, le pazi se, da nisi naju ogoljufal in znabiti nalegal. O jaz poznam več takih tičev.“ Deček se ne zmeni veliko za te hlapčeve besede in oteplje svoj kos kruha naprej. „Rad bi le vedel“ reče Novak „kakošno grudo železa ima, rekel je, kakor se mi dozdeva, da je padlo z nebes.“ „Dà, dà, rekel je, rekel,“ poterdi Jakob, „slišal sem ga na svoja ušesa, a gorje mu, ako se je zlegal.“ „Nisem se zlegal ne“ odverne deček, ki je slišal te zadnje Jakobove besede, skoči k starej bukvi in prinese velik kos železa, ki ga položi pred naša dervarja. Oče Novak in Jakob gledata zauzeta veliko grudo železa, in ne verjameta dečku, ki pravi, da je padla z jasnega neba.

„Povej nama vendar“ pravi Novak „od kod in čigav si, kako si prišel tù sim in kaj pomeni železo, od katerega praviš, da je padlo z nebá.“ „Dà, dà, le povej nama vse na tanko, pa brez laží, kaj delaš tukaj, in od kod je to železo; kajti vedi, da sem jaz Novakov Jaka in gorjé ti, ako se mi zlažeš.“ To

rekši pogleda Jakob ostro dečku v oči. — „Poslušajta me tedaj, povedati vama hočem odkritoserčno vse, kako je z menoj ubogo siroto in usmilita se me potem, ter me vzemita v svojo hišo, vsaj hočem biti prav priden in delaven, in Bog vama bode povernil, kar bosta dobrega storila meni ubogej siroti.“ To rekši, obriše si deček solzne oči in pripoveduje tako-le:

„Jaz sirota nimam očeta ne matere, umerli so mi dobri starši, ko sem bil še prav majhen otrok. Po smerti mojih staršev me je vzela teta k sebi in je zame skerbela. Pa tudi dobra teta mi je kmalu umerla. Po tetinej smerti me vzame neki kmet pod svojo streho, pri katerem sem bil za pastirja. Zeló oster in neusmiljen je bil moj novi gospodar. Za vsako majhno stvarco me je hudo pretepal. Predvčerajšnem, ko sem bil na paši, priklati se hudoben pes med čredo, ki se zaganja vanjo, in mi jo razkropi na vse strani. Celi dve uri sem imel dosti opraviti, predno sem jo zopet vkup prignal. Da si ravno sem bil pri vsem tem popolnoma nedolžen, pretepal me je vendar moj gospodar tako neusmiljeno, da sem vso noč potem ljubega Boga prosil, naj bi me rešil tega neusmiljenega trinoga. Kazen se je pa še ponovila, ko se je drugi dan pokazalo, da je najlepša krava, ki je bila čredi vodnica, zgubila zvonec od vratú. Gospodar me zgrabi za vrat, pahne me skozi vrata in mi pravi, da mu ne smem poprej pred oči, dokler ne najdem kravjega zvonca, če bi tudi imel gladú umreti. — Z višnjelim herbtom in s praznim želdcem šel sem drugi dan nazaj na pašnik, iskal sem ves božji dan z objokanimi očmi zgubljeni zvonec, — pa zastonj. Solnce se je že skrilo za gore in luna se prikaže na nočnem nébesu. Kaj mi je storiti? Domóv se nisem upal brez zvonca, ker sem dobro vedel, da me nič dobrega ne pričakuje. Zunaj pod milim nebom prenočiti in še prav blizu tega bukovja, o katerem sem večkrat slišal pripovedovati, da v njem straši duh divjega lovca, ki je bil ustreljen in na neko drevo obešen, to mi je prizadjalo veliko strahú in groze. Vendar je bil strah pred hudobnim gospodarjem večji, nego strah v gozdu prenočiti, in tako sem se skríl v duplo stare bukve, kjer sem vso noč molil k Bogu, da bi me obvaroval strahú divjega lovca, o katerem se pripoveduje. — Ker nisem mogel očesa zatisniti, gledal sem vso noč v jasno nebo, na katerem se je nebrojno število svitlih zvezdic tako lepo lesketalo. Tukaj gori, mislil sem si, so tudi moji dobri starši; stezal sem roki proti nebu in prosil z objokanimi očmi ljube starše, naj bi prosili zame ubogo siroto pri dobrem nebeškem očetu. Naj bi mi izprosili milosti, da me reši ljubi Bog iz rok neusmiljenega gospodarja, pri katerem mi ne bode nikoli boljše, ali pa, da me vzemó k sebi gori v svitla nebesa. Ko sem tako jokal in zdihoval, se naenkrat zasveti kakor ogenj na zvezdnatem nebu, in skorej nad glavo se mi prikaže velika ognjena krogla. Na vse kraje so žarki od nje leteli. Svetila se je kakor razbeljeno železo. To se vé, da je ta čudna prikazen moj strah na divjega lovca še pomnožila. Zatisnil sem si oči, da bi ne videl ognjene prikazni, stisnil sem se v kotiček kakor jež, in še sopsti se nisem upal. Kar naenkrat razpoči nad mano ognjena krogla sè strašnim pôkom, nehotè odprem zdaj oči, in videl sem več manjših ognjenih koscev, ki so se svetili kakor danica in na vse strani leteli. Večji kos je letel naprej proti zemlji in je padel ne daleč od votle bukve, v katerej sem se jaz strahú tresel kakor šiba na vodi. V istem trenutku, ko je kos ognjene krogle na zemljo padel, je tudi ugasnil. Mislita si moj strah, ki sem ga moral prestati, predno se je zdanilo.“

Jakob pogleda očeta Novaka, strese z glavo in reče: „Nù, kaj pravite vi oče? Kaj neki je bilo to?“

„Le počakajva, da nama deček vse pové, reče oče Novak. „Nù kako je bilo potem v jutro, ko je dan napočil?“ vpraša Novak dečka.

„Berž ko se je jelo daniti“ pripoveduje deček dalje „zlezal sem iz bukovega dupla ter grem gledat, če bom znabiti našel kos ognjene krogle, ki je padel ne daleč od mene na zemljo. In glejte! kaj najdem? Ta-le kos železa tukaj. Mislil sem si, dobri Bog mi je to železo vergel iz neba, da je ponesem svojemu neusmiljenemu gospodarju za zgubljeni zvonec. Iz te grude železa si bo lahko dal narediti še več zvoncev. Šel sem potem tja doli v dolino, da bi se umil, ker sem slišal vrelec žuboreti, in res ga tudi najdem. Ko se po drugem potu nazaj vernem, najdem vaju tukaj, ki sta bila tako dobra, da sta mi dala sira in pogače, da sem se vsaj malo oteščal. Ko bi se ne bal svojega ostrega gospodarja za zgubljeni zvonec, podaril bi vama grudo železa, ki mi jo je poslal Bog sam, da potolažim jezo svojega gospodarja.“

„Nič se ne boj, dečko!“ reče Novak „Bog te ima gotovo rad, sicer bi ti ne bil podaril cele kepe tako lepega železa. Bog pa tudi vé, zakaj te je pripeljal ravno v moje roke. Meni te je izročil, da te rešim hudega gospodarja in te vzamem pod svojo streho. Ako ti je tedaj ljubó in mi obljubiš, da bodeš priden in ubogljiv, vzal te bodem seboj na svoj dom, da ostaneš pri meni. Tvojemu gospodarju bom pa jaz nov zvonec kupil, in mu rekel, da si poišče drugega pastirja.“

Na te Novakove besede pade Ivanek, tako je bilo dečku imé, na koleni predenj in se mu sè solzami v očeh zahvaljuje za veliko dobroto, ako ga reši hudobnega gospodarja; obljubuje mu, da ga bode vselej rad ubogal in storil vse, kar mu bode zaukazal.

Novak mu pravi, da se naj Bogu zahvali, ker vse to je le Bog tako naklonil.

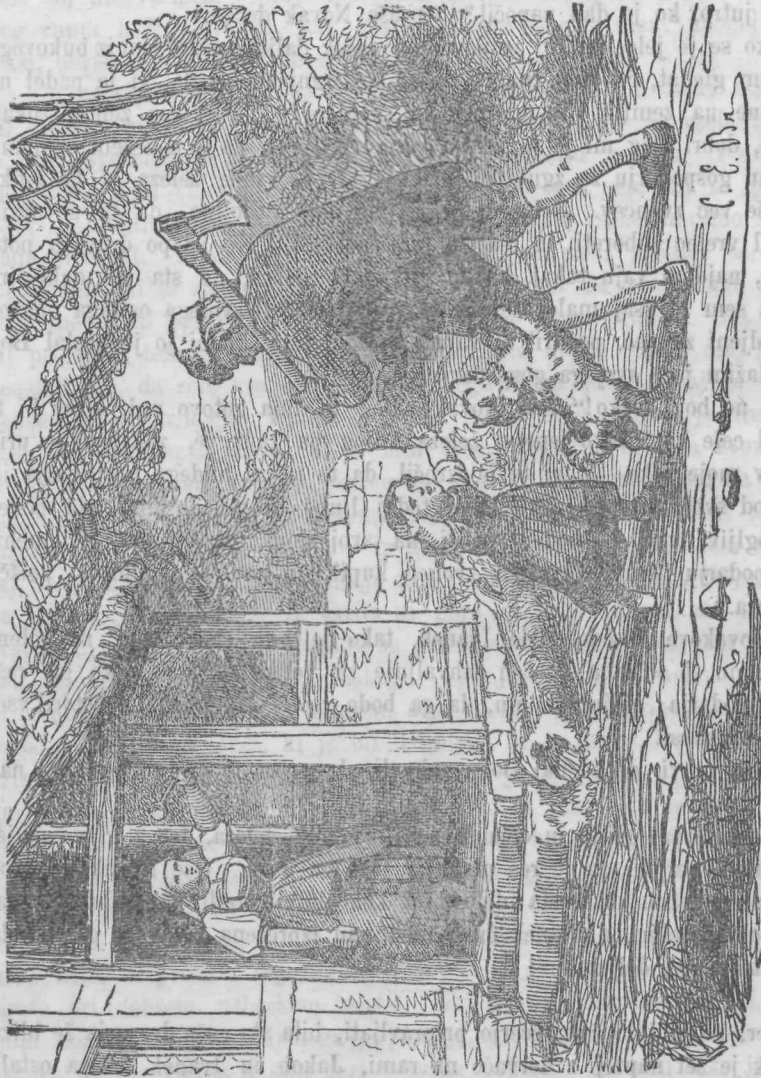
Jakob še zmêrom gleda in občuduje veliko kepo železa, ter z glavo majé, kakor bi ne hotel verjeti, da je res padla z jasnega nebá. Oče Novak ga opomni, da se naj podviza, da bosta delo prej končala in tudi prej domóv šla.

Zopet pokate sekiri, a Ivanek čuva med tem izprežena vóla, in gleda, da se paseta po travnatej doljavi.

Na večer, ko je bilo čas večerjo pripravljati, bila sta naša dervarja že blizu dóma. Novak je šel naprej z dervačo na rami, Jakob in Ivanek sta pa ostala še od zadej pri vozu.

„Berž teci, Jelica, očetu naproti“ reče mati, ko ugleda z vežnih vrat očeta domóv priti. Jelica skoči ter hiti z odpertima rokama, da pozdravi dobrega očeta, katerega že cel dan videla ni. Tudi psiček, ki je dremal zunaj pred vežnim pragom, skoči zdaj gospodarju naproti in se mu spenja po irhastih hlačah. „Nù, Jelica, denes tí pa sva z Jakobom pripeljala mladega tovariša; ta bo imel dovolj časa, da ti bo napravljjal vretenca k tvojej preslici, pa tudi materi bo izrezljalv lahko kobilice h kolovratu za na repetalko. Naučil ga bode že naš Jakob. Pač smo že potrebovali fanta v hišo, in denes nam ga je poslal ljubi Bog kakor nalašč v naše roke; prav zal deček je to.“ To se vé, da Jelica ni umela teh očetovih besed. Še le pozneje, ko pride Jakob in pripelje Iva-

neka v hišo, mislila si je, da je to gotovo deček, katerega je oče ómenil pri-
šedši domóv, in da bo ostal odsihdob v njihovej hiši.

Pri ve-
čerji je oče
Novak pri-
povedoval
vse, kako sta
z Jakobom
dobila ubo-
gega dečka,
in tudi Iva-
nek je mor-
al še enkrat
svojo dogod-
bo ponoviti.
Železna ke-
pa je šla od
rok do rok
in nobeden
se je zadosti
nagledati ni
mogel. „Ju-
tri bomo u-
prašali na-
šega gospo-
da župnika,
kaj pomeni
prikazen, ki
jo je videl
ubogi Iva-
nek; gotovo
nam bodo
znali kaj za-
nesljivega
povedati,“
reče oče No-
vak. — Je-

ličina mati pa je naredila Ivaneku postelj pri peči in mu je dala rjuhe in ode-
jo, kakor bi bil njen lastni sin. „Nič ne vem, kako je to“ reče mati Novaku, ko
je spravila tujega dečka v postelj, „da se mi ta deček tako dopade.“ — „Tudi
meni je deček všeč; ako bode priden in bode ubogal, obderžala ga bova pri hiši,
vsaj tako nimava nobenega sina.“ Te očetove besede so bile materi iz serca
vzete.

Drugi dan po poludne so šli gospod župnik mémo Novakove hiše na trav-
nik, da pogledajo, kako se senó suši. Novak je pokliče skozi okno v hišo. Po-
kaže jim Ivaneka in kêpo železa, ki je, kakor pripoveduje deček, padla iz nebes.
To se vé, da je moral zdaj Ivanek še v tretje pripovedovati svoj dogodek. „Hé,

gospod župnik,“ reče oče Novak, „vi ste učena glava, povedali nam boste, ako je pač mogoče, da je fanté kaj tacega videl, in da je to železo res padlo izpod neba na zemljo. Vsa Novakova družina se zbere okrog gospoda župnika in radovedno posluša, kaj bodo gospod župnik rekli nato. To se vé, da je bil Jakob najbolj radoveden.

Gospod župnik si ogledajo železno kêpo od vseh strani, po tem pa tako-le pripovedujejo: „Prav rad verjamem, da je deček videl ognjeno kroglo ali kakor navadno pravimo svetinjo. Svetinje so velike ognjene krogle, ki jih je prav lepo videti, kedar se prikažejo ljudem. Te krogle se zažgó, razpočijo in rzsute popadajo na zemljo. To, kar iz svetinj na zemljo popada, imenujejo učenjaki spodnebnike (meteore). Spodnebniki ali meteori obstojé iz železa in drugih rud. Pervine so ravno iste, kakor je imajo rudnine v zemskih hribih, le sestava je drugačna. V meteorih je železo samo o sebi, a na zemlji to ni mogoče, ker ga rijá jé. V starih časih so si Kalifi in mongoljski knezi napravljali meče iz takih spodnebnikov. Velika ognjena krogla se je pokazala pri jasnem nebu tudi leta 1751. pri Hračini blizu Zagreba. Iz nje sta padla dva velika železna kosova, katerih eden je tehtal 16, drugi pa, ki ga imajo še dandenes na Dunaji shranjenega 71 funtov. Pravijo, da je v južnej Ameriki pred več leti padla tolika péza železa izpod neba, ki je tehtala 1000 centov. Skušnje in opazovanja učé, da se meteori nahajajo povsod in o vsakem času naj bo vreme kakoršino koli. Meteori ali spodnebniki kamni so tedaj tujci, ki dohajajo na našo zemljo ljudem v poduk, da svitle lučice, ki se po nebu prižigajo, niso le prazne goreče pike, ampak svetovi, kakor naša zemlja. Ta kos železa, ki ga imate tukaj pred seboj, je tudi veliko vreden. Jaz ga bom vzal in poslal v Ljubljano, da se prodá v zbirko, kjer take prirodne reči nabirajo; novce, ki je bomo dobili zanj, naložili boste na obresti za Ivaneka, katerega je Bog po mojem mnenji vam v skerb in varstvo izročil. Pošiljajte ga toraj le pridno v šolo, da se kaj prida nauči; vidim, da je deček bistre glavice in bo lahko kaj koristnega z njega.“

Tako so govorili gospod župnik očetu Novaku, pa so ga tudi pozneje še večkrat podučili zarad Ivaneka, za katerega so Novakovi skerbeli, kakor za svojega otroka.

Oče Novak je berž drugi dan poslal hlapca Jakoba k poprejšnemu Ivanekovemu gospodarju, da mu plača kravji zvonec in mu pové, da ima Ivanek zdaj drugega gospodarja. To se vé, da je hudobnež razgrajal in preklinjal, da je še celó Jakoba bilo strah tako surovega človeka. — Gospod župnik so dobili za meteor, ki ga je najdel Ivanek, lepe novce, katere je Novak naložil za Ivaneka na obresti. Pošiljal ga je Novak tudi v domačo šolo, kjer se je Ivanek naučil veliko lepega in koristnega; v malo letih je postal Ivanek na veselje svojih rejnikov verl mladenič.

Novakova hiša še stoji in je daleč na okrog znana kot ena pervih. Ako pa vprašaš po gospodarji in gospodinji, pokazali ti bodo verlega Ivana in mlado njegovo soprugo — Jelico.